

Aktuell litteratur

Helge Hognestad mellom gnostisisme og kristen tro

ANNE HEGE GRUNG

Helge Hognestad, *Morgendemring –
En ny spiritualitet?* Cappelen, 1989.

I denne anmeldelsen er intensjonen å legge fram hovedinnholdet i Helge Hognestads bok *Morgendemring – En ny spiritualitet?* samt å forsøke å sette dette inn i en noe videre religionsvitenskapelig sammenheng. Jeg vil begynne med å forsøke å redegjøre for Hognestads egen intensjon med boka og hvilken sammenheng han selv setter sitt arbeid inn i. Deretter vil jeg gå nærmere inn på begreper og sammenhenger han bruker, for så å forsøke å sammenfatte hovedinnholdet. Forsøket på å sette dette innholdet inn i en videre religionsvitenskapelig kontekst vil i hovedsak gå ut på å se hvordan bokas innhold forholder seg til den tradisjonelle kristne lære på den ene siden, og til gnostisisme og New Age-pregede retninger på den andre side. Disse to religiøse retningene er valgt fordi jeg opplever at boka faktisk befinner seg i spenningsfeltet mellom disse.

Hognestads utgangspunkt

I innledningen skriver Hognestad at boka er blitt til som et resultat av arbeide med å finne ut mer om hva slags åndelige ressurser eller krefter vi er omgitt av. Forfatteren har i denne anledning fått henvendelser fra mennesker som har hatt opplevelser av paranormal art, det vil si at de på en eller annen måte har opplevd religiøs erfaring av det slag Hognestad tar opp i boka. Disse opplevelsene er det referert til i bokas ulike kapitler, etter som de korresponderer med fenomener Hognestad ønsker å sette søkelys på og sette i en større sammenheng. Han uttrykker et

ønske om å «spørre hva vi bygger på fra vår hverdag når vi sier at vi tror på Gud» (fra bokas innledning).

Hognestad ser sitt arbeid i sammenheng med annen forskning som i forlengelsen av psykologiske retninger konsentrerer seg om det ubevisste i mennesket som et kreativt, intelligent prinsipp som binder individet til hele menneskeheten, naturen og kosmos, og som gjennom utvikling kan overskride «jegets» grenser og forbinde seg med den «skapende kosmiske kraft» (Jung) samt representanter for den såkalte transpersonlige psykologi, det vil si en retning som blant annet er opptatt av psykens åndelige dimensjoner (Grof) og som definerer spiritualitet som en egenskap ved psyken som dukker opp når mennesket utvikler seg og denne prosessen når en viss dybde (s. 12). Hognestad knytter også an til mer spesifikt religiøse studier og kilder, som The Alister Hardy Research Centre i England (senter for studium av religiøse opplevelser), dansken Jes Bertelsens bøker, samt litteratur fra blant annet norske New Age-inspirerte forfattere (Bente Müller). Av «tradisjonelle» religioner er først og fremst kristendommen hans referansepunkt, men det finnes også tilknytningspunkter til elementer i andre religioner, først og fremst indisk religion og indisk religiøs filosofi (se bl.a. s. 111).

Hognestads hovedbudskap

Hognestad skisserte selv hensikten med arbeidet som «å finne ut hva vi bygger på fra vår hverdag når vi sier at vi tror på Gud». Etter å ha arbeidet med boka synes det klart at dette bare delvis dekker bokas innhold. Forfatteren gjør bruk av enkeltmenneskers paranormale/religiøse opplevelser, beskriver en del av disse og henviser til dem i enkelte kapitler, men slik jeg ser det er de først og fremst med på å underbygge Hognestads system av religiøse antakelser og ikke som «vitnesbyrd» om gudsopplevelser i hverdagen fra «vanlige mennesker». Han bruker mesteparten av boka til å begrunne og bygge opp en bestemt religiøs oppfatning som først og fremst er inspirert av kilder skissert i forrige avsnitt. Slik sett oppfyller Hognestad etter min oppfatning ikke sin egen oppgitte intensjon med boka.

Hovedbudskapet er det ikke helt enkelt å få grepet om umiddelbart, kanskje nettopp fordi han bruker så mange inspirasjonskilder som man ikke vanligvis kobler sammen i religiøs tenkning. Det er ikke gitt hvilket utgangspunkt man skal legge til grunn dersom man ønsker å framstille bokas religiøse budskap (kristendommen, New Age, parapsykologi,

eller indisk filosofi?). Jeg velger å begynne der Hognestad selv begynner og deretter forklare de viktigste begrepene han bruker, for så å forsøke å trekke større linjer i budskapet.

Hognestad begynner med å gjøre rede for hvilket menneskesyn han legger til grunn for boka. Han gjør det klart at han slutter seg til Grofs oppfatning om at mennesket kan oppfatte seg selv på to ulike måter: med en «hylotropisk» eller en «holotropisk» bevissthet. Et menneske med en «hylotropisk bevissthet» orienterer seg mot det materielle. I dette ligger det at man oppfatter seg som en avgrenset kropp med begrenset sansemessig rekkevidde, virkeligheten som tredimensjonal og tiden som lineær. Hognestad refererer også til mennesker som «lar seg lede av tanker og forestillinger slik de er materialisert i tidens smfunn» (s. 98). Opp mot denne type bevissthet stilles den «holotropiske», som skisseres å være en bevissthet som «orienterer seg mot helheten – den innebærer identifikasjon med et bevisshetsfelt uten faste grenser og med ubegrenset opplevelsmessig adgang til forskjellige virkelighetsaspekter» (s. 13). Ifølge Grof er begge bevissthetstyper nødvendige fordi det korresponderer med menneskets «dobbeltnatur». Hognestad fortsetter: «Mennesket er en kropp og styres av et «jeg» (kroppsego), jeget er det vi på det nåværende utviklingsstadium forbindes med den daglige våkne bevissthet. Og mennesket er et bevisshetsfelt som er i berøring med og involvert i skapende kosmiske krefter eller energiområder, guddommelig kraft, Gud» (s. 15). Det er flere formuleringer i dette sitatet det er grunn til å utdype nærmere. Hva mener Hognestad når han skriver «det nåværende utviklingsstadium», og at mennesket er et «bevisshetsfelt»? Setter han likhetstegn mellom kosmiske krefter, energiområder, guddommelig kraft og Gud?

I forfatterens kapittel «Mennesket utvikles» (s. 23–29) gjør han nærmere rede for sitt syn på det han betegner som menneskehetens ulike utviklingsstadier. Han støtter seg delvis på antropologisk materiale når han sier at menneskeheten har utviklet seg de siste 10–12.000 år fra å ikke ha noe bevisst forhold til seg selv – det vil si at mennesket eksisterte som en del av naturen rundt seg og hadde en uklar forestilling om tiden – via økende grad av fellesskapsbevissthet (jordbrukssamfunnet) til i dag, der menneskeheten har en utviklet jeg-bevissthet. Dette innebærer at hver enkelt «er i stand til å se mer, forstå bedre og oppdage større og dypere sammenhenger i tilværelsen og seg selv» (s. 24). Dette er hva Hognestad kaller menneskehetens «nåværende utviklingsstadium». Han er imidlertid overbevist om at «jeget på dette stadiet har en dominerende rolle og at menneskeheten for å utvikle seg videre må innse «jegets» begrensede innsikt og muligheter.

Å beskrive mennesket som et «bevissthetsfelt» er en videreføring av det menneskesynet forfatteren legger til grunn for boka. Menneskets bevissthetsfelt er noe annet enn «jeget», det er delvis «sjelen» – det vil si den delen av bevissthetsfeltet som er under utvikling og som er knyttet til kroppen og den materielle del av virkeligheten, men også «ånden» – som er det området av bevissthetsfeltet som åpner mennesket mot de «høyeste bevissthetsfærer». Hognestad trekker også inn begrepet «selv» i denne sammenhengen, som han bruker for å betegne de spirituelle potensialer i mennesket som skal virkeliggjøres gjennom sjelens utvikling. Dette «selvet» er på det nåværende bevissthetsstadium ikke virksomt for de flestes vedkommende. Den eneste måten å tilegne seg kunnskap om menneskets bevissthetsfelt er gjennom erfaring og innlevelse.

Kosmiske krefter, energiområder, guddommelig kraft – og Gud, er dette på det nærmeste begreper Hognestad legger den samme mening i? I kapitlene «Et skapende kosmos» og underkapitlet «Gudsbildet» (s. 30-32, 40-45) går forfatteren nærmere inn på sin oppfatning av disse begrepene. I det førstnevnte kapitlet går det fram at Hognestad tenker seg universet som «skapende, gjennomvevet av en intelligens, en universell logikk . . . eller et styrende prinsipp som driver hele skapelsesprosessen» (s. 40). Igjen kommer tanken om en kontinuerlig utvikling av hele universet, på samme måte som menneskeheten går igjennom en utvikling. Han framhever at forandringer i energibevegelsene er det som driver denne utviklinga framover, og knytter an til Müllers teorier om dette i boka *Gjennom lysmuren*. Utviklingen gjør at materien organiseres på en stadig mer komplisert måte, og stadiet vi nå står overfor er at materien begynner å bli organisert på en slik måte at bevisstheten begynner å bli frigjort. Det er altså energien i universet som driver dette fram, men bak det hele står bevissthetsenergi av uante dimensjoner: «Logos, Verdenslogikken, Den Universelle Bevissthet, Den Kosmiske Intelligens, Den Guddommelige Tanke» (s. 40–41). Hognestad bruker disse begrepene her på en måte som gjør det noenlunde klart at han regner substansen i disse uttrykkene som ett og samme. I underkapitlet om Gudsbildet bruker han billedforbudet, det vil si forbudet mot å lage seg jordiske gudebilder fra 2 Mos 20 som en slags begrunnelse for dette. Han advarer sterkt mot å holde fast ved det han kaller «gamle Gudsbilder» – som blant annet dekker kirkens dogmer og læresetninger om Gud, «den anerkjente teologis Gudsbilde . . . en allmektig far som styrer verden, som sendte sin sønn for å sone menneskehetens synder og frelse dem . . .» (s. 30). For Hognestad er det å holde fast på dette Gudsbilde stagnasjon, det er å holde fast på

andres erfaringer i motsetning til å skape sitt Gudsbilde utfra egne erfaringer. Religiøse opplevelser av det slag han refererer til i boka – utenfor-kroppen opplevelser, opplevelser av lys og fred i forbindelse med nær-døden-opplevelser, opplevelser av å bli styrt av krefter utenfor seg selv – er ifølge forfatteren det eneste en virkelig kan bygge på når det gjelder å skape seg et Gudsbilde. Det er glimt inn i den åndelige delen av virkeligheten, et skritt mot et høyere utviklingsstadium.

Det gjøres klart at en bare kan gjøre slike opplevelser dersom en bevisst eller ubevisst «slipper» «jegets» kontrollmekanismer og stiller seg åpen med en «holotropisk bevissthet». Gud blir nærværende i mennesket på en spesiell måte fordi mennesket har en utviklet bevissthet. Denne muligheten for kontakt med det guddommelige gjør mennesket unikt (s. 27). Men det er på det nåværende utviklingsstadium ikke alle som kan erfare dette. Det krever oftest «øvelse, stillhet, ro og årvåkenhet» (s. 22).

En åpenhet og utvikling av «bevissthetsfeltet» for mennesket vil føre til økt innsikt i og erfaring av det guddommelige, som igjen vil føre til at menneskeheten beveger seg mot et høyere utviklingsnivå som vil gi oss en bedre verden. Det vil gi en ny spiritualitet – en «morgendemring» etter en lang natt. Menneskene vil få større perspektiver, bli fylt av håp og nestekjærlighet.

Hognestad mellom kristendom og gnostisisme/New Age

Jeg har nå referert det som etter min oppfatning er Hognestads hovedbudskap. Det er imidlertid en side ved arbeidet hans jeg ikke har berørt, nemlig hans oppfattelse av Jesus og hans betydning for menneskeheten. Når Hognestads budskap skal settes inn i en videre sammenheng sett i forhold til kristen tro og gnostisisme/New Age, er det naturlig å gå nærmere inn på dette.

Når Hognestad begynner sitt kapittel om Jesus med ordene: «Jesus virkeliggjorde muligheter i bevisstheten som er nedlagt i mennesket – høyere bevissthetspotensialer, «lysets kilde»(s. 70), er dette en sammenfatning av hans oppfattelse av Jesu rolle og betydning. Han mener Jesus brakte en viktig forståelse til de mennesker han møtte, nemlig forståelse til å se den høyere mening med livet til forskjell fra de styrendes og skriftlærdes livsforståelse som de presset på folket. De rådende (dvs. de herskendes) forståelse av verden og det guddommelige var tilstivnede forestillinger som førte til undertrykkelse og utstøting og dermed til isolasjon, ufrihet og sykdommer – folk ble lammet og syke av teologiske og politiske ordninger som hindret dem i å gå oppreiste

(s. 73). Jesus fikk dermed en viktig rolle når han gav dem en ny forståelse av det guddommelige og menneskehetens egne muligheter. Jesus viste oss en vei vi alle må gå dersom vi skal løse vår oppgave som mennesker. Slik som han virkeliggjorde sitt selv, tok i bruk sine muligheter, sitt klarsyn og bevissthetsfelt, er han et eksempel til etterfølgelse.

Det er dermed klart at Hognestads oppfatning av Jesus ikke er i samsvar med tradisjonell kristen tro. Enkelte elementer har en viss tilknytning, men generelt sett er ulikhetene store. Jesus er for Hognestad først og fremst en åndelig veileder, en som har gått opp et spor når det gjelder menneskets åndelige muligheter vi andre kan gå etter ham. Jesus blir først og fremst en del av en større sammenheng, nemlig menneskehetens kollektive bevegelse mot et høyere utviklingsstadium, en høyere grad av åndelig bevissthet gjennom utvidelse av bevissthetsfeltets funksjon.

Også i Hognestads oppfatning av Gud, som tidligere er referert, avviker han fra den tradisjonelle kristne Gudsoppfatning – det er klart bevisst fra forfatterens side, i og med at han oppfatter denne som tilstivnet og hemmende.

Det er imidlertid klart at den kristne tro er et viktig referansepunkt og en viktig bakgrunn for forfatteren. Han ønsker helt tydelig å inspirere og oppmuntre til nytenkning og ny spiritualitet blant kristne, han ønsker at mennesker skal ta på alvor den åndelige dimensjon ved tilværelsen og legge adskillig større vekt på sine egne religiøse erfaringer.

Som jeg nevnte innledningsvis, har forfatteren i stor grad brukt andre inspirasjonskilder enn kristendommen når han utformer sin «lære». Spesielt finner vi igjen mange tanker fra klassisk gnostisisme og New Age-pregede retninger. Hognestads tolkning av den bibelske beretning om syndefallet er klart i slekt med førstnevnte. Hognestad beskriver syndefallet som menneskets selvstendigjørelse i forhold til guddommen, som higen etter kunnskap – altså utelukkende positivt. Tanken om åndelig kunnskap som det essensielle, samt oppfattelsen om menneskets mulighet til «å realisere Gud i seg selv» er annet tankegods i slekt med gnostisismen. New Age-forestillinger om at vi står på terskelen til et nytt åndelig utviklingsstadium (Vannmannens tidsalder) der tradisjonell vitenskap og religion må vike for de nye åndelige muligheter for menneskelig erkjennelse, står sterkt i boka.

Konklusjon

Det er mange aspekter ved boka som kunne vært drøftet mer inngående for å komme fram til en grundigere konklusjon. Mitt hovedinntrykk etter å ha arbeidet med stoffet er imidlertid at Hognestad har forsøkt å arbeide fram en harmoni mellom kristendommen og gnostisme/New Age som ikke eksisterer i realiteten og dermed har øvet vold mot begge trosretninger. Min subjektive vurdering er at dette har gått mest utover kristendommen.

Anne Hege Grung, f. 1965, stud.theol. TF

Helge Hognestad between Gnosticism and Christian faith.

This critical review of a recent book published by the controversial theologian Helge Hognestad, analyzes tendencies in his advocacy of a new spiritual dawn, indicates inconsistencies, and suggests that his somewhat nebulous ideas are characterized by an unsolved tension between New Age inspired Gnosticism and Christian faith.